

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za klasičnu filologiju

**JEZIČNA USPOREDBA PRVOG PJEVANJA HOMEROVE *ODISEJE* S DVA
PRIJEVODA NA NOVOGRČKI**

Diplomski rad

Lana Pavlaković

Zagreb, rujan 2017.

Mentorica: dr. sc. Irena Bratičević

Komentorica: mr. sc. Xanthi Zafeiraki

Zahvale

Zahvaljujem profesorici Zafeiraki na prihvaćanju teme i velikom strpljenju tijekom izrade rada.

Sadržaj

UVOD	1
HOMEROVA „ODISEJA“	2
PREVODITELJI	3
USPOREDBA	4
1 DODAVANJE.....	4
2 IZOSTAVLJANJE	7
3 IZMJENE	9
4 OSOBNA IMENA - IZOSTAVLJANJE	17
5 OSOBNA IMENA - DODAVANJE	18
6 OSOBNA IMENA - IZMJENE.....	18
ZAKLJUČCI	20
1. Kakridis i Kazantzakis.....	20
2. Mauropoulos.....	20
3. Maronitis	20
4. Općenito	21
HOMER U NASTAVI.....	22
LITERATURA.....	23

UVOD

U ovom ću radu usporediti prvo pjevanje Homerove „Odiseje“ u starogrčkom originalu s njegovim prijevodima na novogrčki jezik. Od desetak postojećih prijevoda na novogrčki, detaljnije ću analizirati prijevode Ioannisa Kakridisa i Nikosa Kazantzakisa, Theodorosa Maupoulouosa te Dimitrisa Maronitisa. Prvi je prijevod u jampskom sedamnaestercu (δεκαεπτασύλλαβος iamβικός) drugi u jampskom petnaestercu (δεκαπεντεσύλλαβος iamβικός), tradicionalnom grčkom stihu porijeklom još iz Bizanta, uobičajenom u narodnom pjesništvu, a treći u ritmičnoj prozi. Odstupanja od originala obradit ću prema kategorijama „dodavanje“, „izostavljanje“ i „izmjene“, a osobna imena obradit ću zasebno, prema istim kategorijama. Pritom ću se koristiti grčko-srpskim rječnikom Anne Vogiatzi (ΕΛΛΗΝΟ-ΣΕΡΒΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ) iz 1995, šestim izdanjem Grčko-hrvatskog rječnika iz 2003, koje je priredio Milivoj Sironić, novogrčkim rječnikom Manolisa Triadafilidisa (Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, iz 2002, treće izdanje), te izdanjem grčko-engleskog rječnika (A Greek-English Lexicon) Henryja Georgea Liddella i Roberta Scotta iz 1940.

Ovu sam temu izabrala iz više razloga: odmalena volim Homerove epove, Ilijadu i Odiseju, željela sam da mi tema diplomskog rada ima veze i sa starogrčkim, i s novogrčkim jezikom, fascinira me razvoj jezika kroz vrijeme, a otprilike u vrijeme kad sam razmišljala o temi diplomskog rada, roditelji su mi donijeli iz Grčke dvojezično, starogrčko-novogrčko, izdanje Odiseje s Maupoulosovim prijevodom na novogrčki. Najprije sam planirala analizirati samo pjesničke prijevode, ali nakon što mi je komentorica donijela grčki udžbenik, odlučila sam barem djelomično analizirati i prozni.

Odnos starogrčkog i novogrčkog jezika osobito je zanimljiv zbog činjenice da je starogrčki dio klasičnog obrazovanja diljem svijeta, osobito na tzv. Zapadu, te da čini osnovu brojnih internacionalizama (riječi starogrčkog ili latinskog porijekla zajedničkih većini europskih jezika, zbog čega se još nazivaju i europeizmima), pri čemu je novogrčki znatno manje poznat izvan Grčke, osobito njegov oblik zvan dimotiki (δημοτική γλώσσα = narodni, pučki jezik), koji je danas službeni jezik u Grčkoj i na Cipru (iako Cipar ima i svoj, starogrčkom jeziku bliži, dijalekt zvan κυπριακά).

HOMEROVA „ODISEJA“

„Odiseja“ je mlađi od dva epa pripisivana Homeru. Sastoji se od 24 pjevanja i 12 110 daktilskih heksametara i bavi se desetom godinom lutanja itačkoga kralja Odiseja, njegovim povratkom u Itaku i osvetom proscima svoje supruge Penelope.¹ Radnja u „Odiseji“ traje četrdeset jedan dan, uz umetnuto Odisejevo pripovijedanje feačkome kralju Alkinoju o pustolovinama prethodnih godina. Za razliku od „Ilijade“, u „Odiseji“ je samo jedan glavni lik, po kojemu je ep i nazvan. Međutim, u prva četiri pjevanja glavni lik još nije prisutan, nego samo drugi govore o njemu.² U epu se isprepliću stvaran i fantastičan svijet.³

a) Metar⁴

„Odiseja“ je, kao i „Ilijada“, pisana u daktilskim heksametrima. Daktilski heksametar sastoji se od šest stopa, a svaka se stopa sastoji od jednoga dugog i dva kratka sloga te se takva stopa zove daktil. Dva kratka sloga mogu se zamijeniti jednim dugim pa se takva stopa zove spondej. Zadnji slog u daktilskom heksametru može biti spondej ili trohej (jedan dugi i jedan kratki slog). Pri čitanju se naglašava dugi slog u daktilu, odnosno prvi u spondeju. Naglašeni dio sloga zove se arza, a nenaglašeni teza. Svaki daktilski heksametar ima pauze unutar stiha - pauza nakon završetka riječi, ali ne i stope (iza polustope) zove se cezura, a nakon završetka i riječi i stope dijereza.

b) Jezik i stil⁵

„Odiseja“ je pisana takozvanim homerskim dijalektom, umjetnim jezikom koji sadrži elemente više starogrčkih dijalekata, osobito jonskog i eolskog. Također, vjerojatno sadrži mnoge tipične elemente predhomerske usmene poezije, kao što su epitetikoji se vežu uz osobe ili stvari, tipične formule kojima počinju i završavaju govori, bitke i slično, tipične scene koje se često ponavljaju (gozbe, žrtvovanja, primanje gosta, isplovljavanje itd.). Česta je upotreba starijih, neobičnih ili izmijenjenih riječi radi potrebe stiha.

¹ Ομήρου Οδύσσεια, 2010, Εκδόσεις Ζήτηρος, str. 25. (u ovom se izdanju nalazi originalni tekst kojim sam se služila u radu)

² ibid.

³ ibid, str. 25.-26.

⁴ ibid, str. 22.

⁵ Ομήρου Οδύσσεια, 2010, Εκδόσεις Ζήτηρος, str. 21.

PREVODITELJI

Ioannis Kakridis rođen je 1901. godine u Ateni. Sin je latinista Teofanisa Kakridisa. Studirao je filologiju na sveučilištima u Ateni, Berlinu, Beču i Leipzigu. Doktorirao je 1925. na Sveučilištu u Ateni. Predavao je u Solunu, Atenu, Stokholmu, Uppsali, Lundu i Tübingenu. Umro je 1992. godine u Ateni.⁶

Nikos Kazantzakis rođen je 18. veljače 1883. u Heraklionu na Kreti. Studirao je pravo u Ateni, a postdiplomski je studij pohađao u Parizu. Služio je kao generalni direktor u Ministarstvu skrbi 1919, 1945. bio je ministar bez portfelja, a 1946. bio je savjetnik za književnost pri UNESCO-u. Dobio je nagradu Svjetskog mirovnog vijeća 1956. godine. Pet je puta bio predložen za Nobelovu nagradu za književnost. Sebe je smatrao prije svega pjesnikom, a svojim najvažnijim djelom smatrao je „Odiseju“, ep od 24 pjevanja i 33 333 stihova, ali poznatiji je po svojim romanima, osobito romanu „Grk Zorba“. Pisao je i drame, putopise, eseje itd. Umro je 1957. godine.⁷

Theodoros Maupoulos studirao je na Filozofskom fakultetu Aristotelovog sveučilišta u Solunu. Objavljivao je filološka istraživanja, književne kritike i druge radove u dnevnim i periodičnim tiskovinama. Predavao je u gotovo svim važnijim gradovima sjeverne Grčke i bavio se gotovo cijelom starogrčkom književnošću, pogotovo arhajskog i klasičnog razdoblja.⁸

Dimitris Maronitis rođen je 1929. godine u Solunu i ondje studirao na Filozofskom fakultetu. Pohađao je postdiplomske studije u Njemačkoj kao stipendist Zaklade Alexandera von Humboldta. Predavao je starogrčki jezik u Solunu od 1963. do 1968, kad ga je otpustio režim vojne diktature, nakon čijeg je pada opet predavao, kao redovni profesor, što je ostao do 1996. Predavao je kao gostujući profesor u Njemačkoj, Austriji i na Cipru. Umro je 2015. godine.⁹

⁶ http://www.biblionet.gr/author/21180/%CE%99_%CE%98_%CE%9A%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%B4%CE%AE%CF%82

⁷ <https://www.kazantzaki.gr/gr/short-biography>

⁸ <http://www.biblionet.gr/author/30632>

⁹ <http://www.topontiki.gr/article/177338/pethane-o-metafrastis-toy-omiroy-dimitris-maronitis>

USPOREDBA

Odstupanja od originala

U ovom ću dijelu pojedinačno usporediti odstupanja tri novogrčka prijevoda (Kakridis i Kazantzakis, 1965, Mauroopoulos, 2010, Maronitis, 2005) od starogrčkog originala prvog pjevanja Homerove Odiseje. Pojedinačno ću navesti što je dodano, što izostavljeno, a što promijenjeno, i zatim na isti način, zasebno, obraditi osobna imena. Red stihova odnosi se na original.

1 DODAVANJE

a) Kakridis i Kazantzakis

Primjeri:

- u 59. stihu - izraz θανέειν ἰμείρεται (žudi umrijeti) preveden kao ανέλπιδος ποθεί το θάνατο (bez nade žudi za smrću)
- u 60. stihu Atena zove Zeusa Olimpljaninom (Ὀλύμπιος), u prijevodu ga zove „kraljem Olimpa“ (του Ολύμπου ρήγας)
- u 88. stihu - dodan prilog γρήγορα (brzo)
- u 93. stihu - λογίασα να τότε στείλω (smislila sam da ga pošaljem) umjesto πέμψω (poslat ću) u originalu
- u 123. stihu - θα 'ρθείς στο σπίτι μας να σε φιλοκονέψω (doći ćeš u našu kuću da te počastim) umjesto παρ' ἄμμι φιλήσειαι (kod mene ćeš biti počašćen)
- u 124. stihu - dodano αν θες (ako želiš)
- u 144. četvrtom stihu - dodano στο παλάτι (u palaču) u prijevodu
- u 154. stihu - dodano συχνά (često) u prijevodu
- u 175. stihu - dodano στον τόπο μας (u naše mjesto) kad Telemah pita Menta/Atenu je li prvi put na Itaci
- u 203. i 204. stihu - izraz φίλη πατρίδος αἴα (draga očinska zemlja) prevedeno samo kao πατρίδα (domovina)
- u 293. stihu - dodano που όρισα (što sam naložio)
- u 295. stihu - dodan pridjev αντρειανός (junački)
- u 296. stihu - dodano ξεπλανεύω (namamiti)
- u 307. stihu - dodano αλήθεια (istina)

- u 313. stihu - dodano να το φυλάς (da ga čuvaš)
- u 315. stihu - dodano πια ετοιμάστηκα (već sam se spremio)
- u 355. stihu - dodan pridjev αντριγωμένος (hrabar)
- u 363. stihu - u originalu piše samo da je Penelopa oplakivala Odiseja (κλαῖεν) , a u prijevodu da ga se sjećala i oplakivala ga (θυμήθη κι έκλαιγε)
- u 366. stihu - dodan prilog δυνατά (snažno)
- u 368. stihu - dodana imenica αδικοπράχτης (onaj koji čini nepravdu)
- u 377. stihu - dodan prilog μονάχα (samo)
- u 382. stihu - u originalu piše da su se prosci čudili Telemahu (Τηλέμαχον θαύμαζον) , a u prijevodu da su se čudili Telemahovoj hrabrosti (σαστισμένοι απ' το κουράγιο του Τηλέμαχου)
- u 407. stihu - dodano στον κόσμο (na svijetu)
- u 413. stihu - dodano ξέρε το (znaj)

b) Mauropoulos

Primjeri:

- u 75. stihu - οὐ τι κατακτείνει (ne ubija ga) prevedeno kao κακό θάνατο δε δίνει (ne daje zlu smrt)
- u 88. stihu - dodan prilog γοργά (brzo)
- u 91. stihu - dodano της μάνας του (njegove/svoje majke) dočim u originalu piše samo μνηστήρεςσιν (proscima)
- u 144. stihu - dodano μες στο παλάτι (u palaču) u prijevodu, isto kao kod Kakridisa i Kazantzakisa
- u 253. stihu - dodano θεά (božica)
- u 343. stihu - dodan pridjev αντρείος (junački)
- u 387. stihu - dodana imenica νησί (otok)

c) Maronitis

Primjeri:

- u 1. i 2. stihu - dodan izraz ως τα πέρατα του κόσμου (do kraja svijeta)
- u 7. stihu - dodano μεγάλα (veliki) ispred σφάλματα (grijesi) u prijevodu, u originalu piše samo άτασθαλίησιν (drskih grijeha)
- u 8. stihu - dodano και μωροί (i nerazumni) ispred νήπιοι (istog značenja) jer se taj pridjev u novogrčkom jeziku više ne koristi, i čitatelj, osobito dijete, može biti zbunjen jer se danas

koristi jedino imenica νήπιο (izvedena iz tog pridjeva), koja označava dijete od dvije do pet godina

- u 31. stihu - dodano ο θεός (bog)
- u 35. stihu - dodan particip orισμένος (određen)
- u 38. stihu - dodano με μήνυμα (s porukom)
- u 39. stihu - glagol μνάομαι (prostiti, udvarati) preveden izrazom μπλέκω σε συζυγικό κρεβάτι (uvoditi u bračni krevet)
- u 44. stihu - dodan pridjev γαλανός (svjetloplav)
- u 45. stihu - dodano των αθανάτων (besmrtnikâ)
- u 56. stihu - dodano σαν χάρδια (kao zagrljaji)
- u 58. stihu - dodano βυθισμένος στον καημό του (utopljen u svojoj čežnji)
- u 59. stihu - dodan pridjev απελπισμένος (bez nade)
- u 63. stihu - dodan prilog ευθύς (odmah)
- u 68. stihu - dodano όχι εγώ (ne ja)
- u 98. stihu - dodan prilog ανάλαφρα (veoma lagano), isto kao kod Kakridisa i Kazantzakisa
- u 125. stihu - dodan Atenin pridjevak λάμποντας τα μάτια (sjajnooka)
- u 129. stihu - dodan pridjev άνεργος (nezaposlen)
- u 135. stihu - u originalu piše da je Telemah htio upitati stranca za „odsutnog oca“ (περι πατρός άποικομένου) a u prijevodu da ga je htio upitati „za svog oca koji je već godinama bio odsutan u tuđini“ (για τον πατέρα του που χρόνια τώρα έλειπε στα ξένα)
- u 141. stihu - dodano στα χέρια του (u svojim rukama)
- u 143. stihu - dodano τα κύπελλά τους (njihove čaše)
- u 144. stihu - dodano στην αίθουσα (u dvoranu)
- u 145. stihu - dodan pridjev αναπαυτικός (udoban)
- u 152. stihu - dodana imenica μουσική (glazba)
- u 159. stihu - dodano που βλέπεις (što vidiš)
- u 163. stihu - dodano μπρος στα μάτια τους (pred svojim očima)
- u 167. stihu - dodano κι ελπίδα (i nada)

2 IZOSTAVLJANJE

a) Kakridis i Kazantzakis

Primjeri:

- u 26. stihu - ὃ γ' ἐτέρπετο δαιτὶ παρήμενος (on se veselio sjedeći pri gozbi) prevedeno je samo sa αὐτὸς καθούμενος ευφραίνονταν (on se veselio sjedeći)
- u 36. stihu - izostavljen pridjev μνηστός (prošen, isprošen, udata, zakonita)
- u 68. stihu - izostavljen Posejdonov pridjevak γαίηοχος (koji drži zemlju, zemljodržac)
- u 73. stihu - ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι (u šupljim spiljama) prevedeno kao samo μες στα σπήλια (u spiljama)
- u 74. stihu - izostavljen Posejdonov pridjevak ἐνοσίχθων (zemljotresac)
- u 85. stihu - izostavljeno νῆσος (otok) u prijevodu
- u 91. stihu - u prijevodu izostavljeno πᾶσι (svima) i αἰεὶ (uvijek)
- u 94. stihu - izostavljeno φίλος iz izraza φίλος πατήρ (mili otac), tradicionalni epitet koji ide uz πατήρ
- u 300. stihu - izostavljen pridjev κλυτός (slavan)
- u 341. stihu - izostavljena priložna oznaka ἐνὶ στήθεσσι (u grudima) i pridjev φίλος (drag)
- u 363. stihu - izostavljen pridjev φίλος (drag)

b) Mauropoulos

Primjeri:

- u 11. stihu - izostavljen pridjev αἰπύς (vrletan, strm, visok, nagao, prijek, tegotan, naprasit, mučan, težak)
- u 26. stihu - u prijevodu izostavljeno δαιτὶ iz ἔνθ' ὃ γ' ἐτέρπετο δαιτὶ παρήμενος, umjesto toga piše samo στρωμένος αὐτὸς χαρόταν εκεί (on se, ispružen, veselio ondje)
- u 72. stihu - izostavljen pridjev ἀτρύγετος (neplodan ili nemiran)
- u 92. stihu - u prijevodu izostavljeni epiteti ἀδινός (obilan) i εἰλίπους (sporohodan)
- u 149. stihu - u prijevodu izostavljen particip προκειμένος (koji je pri ruci)
- u 189. stihu - izostavljen Laertov pridjevak ἥρωος (junak) u prijevodu
- u 196. stihu - izostavljen Odisejev epitet δῖος (divan, božanski, plemenit)
- u 208. stihu - izostavljen prilog αἰνῶς (strašno)

- u 290. stihu - izostavljen pridjev φίλος (mio, drag) u prijevodu
- u 326. stihu - izostavljen glagol ἦμαι (sjediti)
- u 340. stihu - izostavljena imenica οἶνος (vino)
- u 341. stihu - izostavljen pridjev λυγρός (tužan, jadan, nesretan, bolan)
- u 361. stihu - izostavljen pridjev πεπνυμένος (pаметan, razborit, mudar)
- u 362. stihu - izostavljeno σύν ἀμφιπόλοισι γυναῖξι (sa ženama sluškinjama)
- u 365. stihu - izostavljen pridjev σκίοεις (sjenovit)
- u 372. stihu - izostavljen glagol καθέζομαι (sjediti)
- u 378. stihu - izostavljen izraz αἰὲν ἔόντες (koji uvijek postoje)
- u 405. stihu - izostavljeno περὶ ξείνοιο (o strancu)
- u 428. stihu - izostavljen particip αἰθόμενος (gorući)

c) Maronitis

Primjeri:

- u 94. stihu - izostavljen tradicionalni epitet φίλος (drag)
- u 99. stihu - izostavljen pridjev ὀξύς (oštar)
- u 133. stihu - izostavljena imenica ορομαγδός (buka)

3 IZMJENE

a) Kakridis i Kazantzakis

Primjeri:

- u 2. stihu - glagol πλάζομαι (lutati, potucati se, tumarati) preveden izrazom διαβαίνω τόπους (prijeći mjesta)
- u 14. stihu - Kalipsini pridjevci νύμφη (nimfa, mlada žena, djevica, nevjesta) i πότνια¹⁰ (časna, poštovana, gospođa, gospodarica) prevedeni su imenicom νεράιδα (vila, nimfa, Nereida)¹¹ i pridjevom πανέμνοστος (vrlo lijep), srednjovjekovnim pridjevom koji mnogi suvremeni rječnici izostavljaju iako se javlja kod suvremenih pjesnika¹²
- u 15. stihu - pridjev γλαφυρός (izduben, šupalj) zamijenjen je pridjevom θολωτός (kupolast)
- u 45. stihu - imenica κρείων (vladar/ica, gospodar/ica) zamijenjen je imenicom θεός (bog)
- u 55. i 56. stihu - αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισιν θέλγει (uvijek ga zavodi nježnim i laskavim riječima) prevedeno je kao να τον πλανέσει με τα λόγια της πασκίζει (pokušava ga zavesti svojim riječima)
- zamijenjen redoslijed 72. i 73. stiha
- u 75. stihu - οὐ τι κατακτείνει, πλάζει δ' ἀπὸ πατρίδος αἴης (ne ubija, nego ga zanosi od očinske zemlje) prevedeno kao δε θέλει το θάνατο του, μα απ' τον τόπο του μακριά τότε ξορίζει (ne želi njegovu smrt, nego ga goni daleko od njegova mjesta)
- u 84. stihu - διάκτορος (glasnik) prevedeno kao ψυχολάτης (isto značenje kao ψυχοπομπός,)
- u 216. stihu - οὐ γάρ πώ τις ἐὼν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω (nitko sam ne zna potpuno svoje porijeklo) prevedeno je kao ο άντρας ποιος είναι που μας έσπειρε κανέννας δεν κατέχει (nitko ne zna tko je muškarac koji nas je začeo)
- u 219. stihu - ἀποτμότατος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων (postao je najnesretniji od smrtnih ljudi) prevedeno kao μέσα στον κόσμο ολο εστάθηκε ο πιο συφοριασμένος (postao je najnesretniji u cijelom svijetu)
- u 261. stihu - φάρμακον ἀνδροφόνον διζήμενος (tražeći otrov koji ubija junake) prevedeno kao φαρμακερά ζητώντας βότανα (tražeći otrovne biljke)

¹⁰ Vrlo stara riječ naslijeđena iz mikenskoga grčkoga, posvjedočena na tablicama ispisanima linearom B (𐀓𐀓𐀓𐀓), u mikenskom grčkom označavala ženska htonska božanstva, vjerojatno i božicu majku, možda je riječ o prijevodu sličnog predgrčkog termina

¹¹ Novogrčka riječ nastala je od akuzativa starogrčke riječi Νηρηΐς (u novogrčkom se piše sa ε umjesto sa η jer je pučka etimologija izvodila riječ od imenice νερό (voda) jer je riječ počela označavati vodene vile općenito), koja je značila samo „Nereida“ - kći morskog boga Nereja i njegove supruge Doride, Homer ih poimence spominje četrdeset četiri, živjele su u srebrnim spiljama na morskome dnu uza stjenovite obale i bavile se glazbom i plesom te štitile pomorce (Vojtech Zamarovský, Junaci antika mitova, str. 230, natuknica Nereide). Kalipsa nije Nereida u antičkom smislu, već prema Homeru Atlantida, a prema Heziodu Okeanida. (ibid, str. 173, natuknica Kalipsa)

¹² <http://www.periergos.gr/erotiseis/ti-simainei-i-leksi-panemnostos>

- u 267. stihu - ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται (to leži na koljenima bogova) prevedeno kao αυτά στα χέρια των αθάνατων είναι όλα κρεμασμένα (to sve visi u rukama besmrtnikâ)
- u 282. stihu - imenica βρότος (smrtnik) zamijenjena imenicom άνθρωπος (čovjek)
- u 289. stihu - εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσης μηδ' ἔτ' ἐόντος (ako pak čuješ da je mrtav i da ga više nema) prevedeno je kao αν ὅμως μάθεις πως ἀπόθανε και πια το φως δε βλέπει (ako pak saznaš da je umro i da više ne gleda svjetlo)
- u 290. stihu - u originalu piše φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν (u milu očinsku zemlju), a u prijevodu στα χόματα της γης της πατρικής (na tlo očinske zemlje)
- u 291. stihu - κτέρεα κτερίζω (svečano sahraniti) prevedeno kao προφέρω θυσίες (prinijeti žrtve)
- u 299. stihu - u originalu piše da je Orest ubio Egista (glagol κτείνω) , a u prijevodu da mu se osvetio (glagol γδικιέμαι, ručki oblik glagola εκδικούμαι)
- u 328. stihu - pridjev θέσπις (božanski) preveden pridjevom αθάνατος (besmrtn)
- u 338. stihu - ἀνδρῶν τε θεῶν τε (ljudi i bogova) prevedeno kao θνητῶν κι αθάνατων (smrtnikâ i besmrtnikâ), τά τε κλείουσιν ἄοιδοί (koja (djela) slave pjevači) prevedeno kao που γίνηκαν τραγούδι (koja su postala pjesma)
- u 346. stihu - u originalu Telemah pita Penelopu zašto zamjera pjevaču Femiju (τί τ' ἄρα φθονέεις ἐρήρον ἄοιδόν) , u prijevodu je pita zašto ga ne pusti da pjeva (για δεν αφήνεις)
- u 369. i 370. stihu - u originalu Telemah kaže „neka ne bude vike“ (μηδὲ βοητὺς ἔστω) , a u prijevodu „neka vika prestane“ (η χλαλοή να πάψει)
- u 390. stihu - u originalu Telemah kaže „ako Zeus da, volio bih to preuzeti“ (καὶ κεν τοῦτ' ἐθέλοιμι Διὸς γε διδόντος ἀρέσθαι) , a u prijevodu „ako Zeus da, svidalo bi mi se biti vaš kralj“ (Ο Δίας αν το 'δινε, θα μου ἀρεσε να γίνω βασιλιάς σας!)
- u 400. stihu - u originalu, jedan od vođa prosaca, Polibov sin Eurimah , kaže Telemahu „to leži na koljenima bogova“ (ἦ τοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται), a u prijevodu se koristi istoznačni izraz „to je volja bogova“ (τούτα θεῶν βουλή)
- u 419. stihu - Tafljani su u originalu nazvani „oni koji vole vesla“ (φιλήρετμοι) , a u prijevodu „oni koji se vesele brodovima“ (καραβόχαροι)
- zamijenjen redoslijed 428. i 429. stiha
- u 428. stihu - u originalu piše da je Odisejeva dadilja Eurikleja nosila zapaljene baklje (αἰθομένας δαΐδας φέρε) , a u prijevodu da je slijedila Telemaha s bakljama u rukama (τον ακλούθηξε με τα δαδιά στα χέρια)

b) **Mauroopoulos**

Primjeri:

- u 1. i 2. stihu - μάλα πολλά prevedeno kao χώρες πολλές (mnoge zemlje)
- u 3. stihu - imenica άνθρωπος (čovjek) zamijenjena imenicom θνητός (smrtnik) , ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω (vidio je gradove i upoznao čud) prevedeno kao γνώρισε τόπους, τρόπους (upoznao je mjesta, običaje)
- u 14. stihu - όμορφη (lijepa) umjesto πότνια
- u 15. stihu - θολωτός umjesto γλαφυρός
- u 29. stihu - pridjev άμύμων (besprijekoran, neporočan, nezazoran, krasan) zamijenjen imenicom άρχοντας (vladar, vođa, arhont, aristokrat)
- u 32. stihu - εμάς όλους (sve nas) u prijevodu umjesto θεούς (bogove) u originalu
- u 37. stihu - ειδώς αιπών όλεθρον (znajući za tegobnu propast) prevedeno kao κι ήξερε τι του 'μελλε να πάθει (a znao je što će mu se dogoditi)
- u 51. stihu - θεά δ' έν δώματα νάει (božica živi u kući) prevedeno kao θεά σε τούτο μένει (božica živi na njemu)
- u 58. i 59. stihu -ιέμενος και καπνόν άποθρόσκοντα νοήσαι ής γαίης, θανέειν ίμείρεται (želeći vidjeti i dim svoje zemlje kako se diže uvis, žudi za smrću) prevedeno je kao να δει και μόνο λαχταρά καπνό ν' ανηφορίζει από σπίτια του τόπου του και τότε ας πέθανει (samo želi vidjeti i dim kako se diže iz kuća u njegovoj zemlji i tada neka umre)
- u 61. i 62. stihu - οὐ νύ τ' Όδυσσεύς Άργείων παρὰ νηυσι χαρίζετο ιερὰ ρέζων Τροίη έν εὐρείη (zar ti Odisej nije u širokoj Troji, kraj argejskih lađa, ugađao prinoseći žrtve) prevedeno je kao μη δε σου έδωσε χαρά θυσίες κάνοντάς σου στις πλατιάς Τροίας την ακτή (zar te nije Odisej veselio prinoseći žrtve na obali široke Troje)
- u 65. stihu - pridjev θεϊός (božanski) zamijenjen pridjevom έξοχος (savršen, odličan)
- u 68. stihu - Posejdonov pridjevak γαιήοχος (zemljodržac) preveden kao γης θεός (bog zemlje)
- u 73. stihu - Ποσειδάωνι μυγεῖσα (sjedininši se s Posjedonom) prevedeno kao μ' άντρα τον Ποσειδάωνα (s Posejdonom kao mužem)
- u 84. stihu - διάκτορος (glasnik) prevedeno kao ψυχοπομπός (psihopomp, vodič duša u podzemni svijet) , jer je potonje danas poznatija Hermesova uloga
- u 141. stihu u originalu piše da je poslužitelj nosio meso na pladnjevima, a u prijevodu se ne spominju pladnjevi, samo komadi mesa
- u 176. stihu - ξένοι (stranci) umjesto originalnoga άνήρες (junaci ili muškarci)

- u 203. stihu - φίλης ἀπὸ πατρίδος αἴης (iz mile očinske zemlje) prevedno kao απ` τον τόπο του (iz svog mjesta)
- u 222. stihu - οὐ μὲν τοι γενεὴν γε θεοὶ νόνημινον ὀπίσσω θῆκαν (bogovi nisu odredili da tvoj rod ubuduće bude bezimen) prevedeno kao to γένος σου δε θα σβηστεί, για ὅσα χρόνια ἐρθουν (tvoj se rod neće ugasiti ma koliko godina prošlo)
- u 261. stihu - φάρμακον ἀνδροφόνον (otrov koji ubija junake/muškarce) prevedeno kao βότανα φαρμακερά (otrovnne biljke) jednako kao kod Kakridisa i Kazantzakisa
- u 267. stihu - ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κείται (to leži na koljenima bogova) prevedeno kao αυτά στα χέρια θεῶν είναι ὅλα κρεμασμένα (to sve visi u rukama bogova) jednako kao kod Kakridisa i Kazantzakisa
- u 272. stihu - imenica ἥρωσ (junak) zamijenjena pridjevom ἀξιος (vrijedan, zaslužan, sposoban)
- u 291. stihu - izraz κτέρεια κτερίζω (svečano sahraniti) prevedeno izrazom κάνω/κάμω θυσίης (prinijeti žrtve), kao i kod Kakridisa i Kazantzakisa
- u 293. stihu - αὐτὰρ ἐπὶν δὴ ταῦτα τελευτήσης τε καὶ ἔρξης (kada to pak dovršiš i učiniš) prevedeno kao κι ὅταν ὅσα συμβούλεψα με το καλό τελειώσεις (a kada to što sam ti savjetovao konačno/sretno izvršiš)
- u 324. stihu - pridjev ἰσόθεος (sličan bogovima) preveden pridjevom ἀξιος (vrijedan, zaslužan, sposoban)
- u 328. stihu - pridjev θέσπις (božanstven, od boga nadahnut) zamijenjen pridjevom αθάνατος (besmrtn)
- u 331. stihu - u originalu piše da su Penelopu slijedile dvije sluškinje (καὶ ἀμφίπολοι δὺ' ἔποντο), a u prijevodu da su stajale pokraj nje (δύο διπλά της στέκονταν παρακόρες)
- u 332. stihu - glagol ἀφικνέομαι (stići) zamijenjen glagolom βλέπω (vidjeti) u prijevodu
- u 336. stihu - pridjev θεῖος (božanski) zamijenjen pridjevom ἐξοχος (savršen, odličan)
- u 337. stihu - imenica βρότος (smrtnik) zamijenjena imenicom ἄνθρωπος (čovjek)
- u 338. stihu - τὰ τε κλείουσιν ᾠοῖδοί (koja slave pjevači) prevedeno kao που γίνονται τραγούδια (koja postaju pjesme)
- u 343. stihu - u originalu Penelopa kaže da žudi za muževom glavom, a u prijevodu samo da žudi za mužem (sinegdoha, kao i kod Kakridisa i Kazantzakisa)
- u 346. stihu - u originalu Telemah pita Penelopu zašto zamjera pjevaču (τί τ' ἄρα φθονέεις), a u prijevodu zašto ga sputava (τι εμποδίζεις) – isto kao Kakridisa i Kazantzakisa
- u 347. i 348. stihu - u originalu Telemah kaže „nisu pjevači krivi“ (οὐ νύ τ' ᾠοῖδοι αἴτιοι), a u prijevodu „nije on kriv“ (αυτός δεν φταίει)
- u 359. stihu - u originalu Telemah kaže da je on vlast u kući (ἐμοί: τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ), a u prijevodu kaže „Ovdje sam ja gospodar.“ (εδώ εἶμαι αφεντής)

- u 368. stihu - ὑπέρβιον ὕβριν ἔχοντες (koji ste previše oholi) prevedeno kao αδικοπράχτες φοβεροί (strašni nepravednici)
- u 369. i 370. stihu - u originalu Telemah kaže „neka ne bude vike“ (μηδὲ βοητὺς ἔστω), a u prijevodu „neka vika prestane“ (ἡ βοή ας πάψει)
- u 374. stihu - u originalu Telemah kaže proscima da će na vijeću raspravljati o tome da ih pošalje iz odaja, odnosno kuće (ἐξιέναι μεγάρων) , a u prijevodu da već odu odavde (να φύγετε πια ἀπ' ἐδῶ)
- u 375. stihu - ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους (izmjenjujući se po kućama) prevedeno je kao του ενός μια, μια του άλλου (sad kod jednog, sad kod drugog)
- u 390. stihu - u originalu Telemah kaže „volio bih, ako Zeus da, to preuzeti“ (τοῦτ' ἐθέλοιμι Διὸς γε διδόντος ἀρέσθαι) , a u prijevodu „volio bih, uz njegovu volju, postati vaš kralj“ (με θέλημά του ρήγας σας θα ήθελα να γίνω)
- u 391. stihu - u originalu Telemah pita Antinoja misli li da je to (kraljevanje) najgore što je stvoreno među ljudima (ἢ φῆς τοῦτο κάκιστον ἐν ἀνθρώποισι τετύχθαι;) , a u prijevodu mu kaže neka ne govori da je to (kraljevanje) nevažno na svijetu (μην τάχα λες πως είναι αυτό ασήμαντο στον κόσμο) .
- u 396. stihu - δῖος Οδύσσευς (divni Odisej) preveden samo zamjenicom εκείνος (on, onaj)
- u 398. stihu - Telemah u originalu kaže „ja ću biti gospodar u našoj kući“ (ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο) , a u prijevodu „ja ću biti gospodar u svojoj kući“ (ὅμως ἐγὼ στο σπίτι μου θα εἶμαι πια αφέντης)
- u 400. stihu - Eurimah u originalu kaže „to sve leži na koljenima bogova“ (ἢ τοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται), a u prijevodu „to je sve u rukama bogova“ (αυτά στα χέρια των θεών, Τηλέμαχε, είναι όλα)
- u 406. stihu - Eurimah u originalu pita „Odakle je taj čovjek?“ (ὀππόθεν οὗτος ἀνὴρ), a u prijevodu „Odakle je on došao?“ (ἀπό που ήρθε αυτός)
- u 420. stihu - u originalu piše da je Telemah u duši znao da je (Ment) besmrtna božica (φρεσὶ δ' ἀθανάτην θεὸν ἔγνων) , a u prijevodu da je dobro znao da je Palada καλόξερε πως ήταν η Παλλάδα)
- u 427. stihu - u originalu piše da je Telemah otišao u krevet (εἰς εὐνήν) , a u prijevodu da je otišao leći (να πλαγιάσει)
- u 429. stihu - u originalu Eurikleja je nazvana kćeri Opa, Pisenorova sina (Ἔπος θυγάτηρ Πεισηγορίδαο), a u prijevodu Orovom kćeri i Pisenorovom unukom (του Ὅπα κόρη... του Πεισήγορα εγγονή)
- u 433. stihu - izostavljeno χόλον δ' ἄλέεινε γυναικός (izbjegavao je ženin gnjev)
- u 435. stihu - izostavljeno τυτθὸν ἐόντα (dok je bio mali)

c) Maronitis

Primjeri:

- u 14. stihu - νόμφη πότνια δία θεάων prevedeno kao θεά σεμνή κι αρχοντική (časna i plemenita božica)
- u 15. stihu - θολωτός umjesto γλαφυρός, kao i u ostalim prijevodima
- u 29. stihu - ἀμύμων (besprijekoran) prevedeno kao φημισμένος (poznat)
- u 36. stihu - glagol γαμέω (ženiti) zamijenjen glagolom σμίγω (spavati s nekime)
- u 37. stihu - imenica ὄλεθρος (propast, pogibija, smrt, nesreća, gubitak) zamijenjena imenicom τιμωρία (kazna)
- u 40. i 41. stihu - ἐκ γὰρ Ὀρέσταιο τίσις ἔσσειται Ἀτρεΐδαιο, ὀππότ' ἂν ἠβήσῃ τε καὶ ἤς ἰμείρεται αἴης (jer će se dogoditi Orestova osveta Atrejevića, kad postane mladić i zaželi se svoje zemlje) prevedeno je kao αλλιώς θα πέσει στο κεφάλι του η εκδίκηση του γιου για τον πατέρα, όταν ο Ορέστης, παλικάρι πια, θελήσει να γυρίσει στην πατρίδα (inače će na njegovu glavu pasti sinova osveta za oca, kad se Orest, već mladić, poželi vratiti u domovinu)
- u 42. i 43. stihu - ὧς ἔφαθ' Ἑρμείας, ἀλλ' οὐ φρένας Αἰγίσθοιο πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέων (tako je rekao Hermes, ali nije uvjerio Egistovo srce iako je dobro mislio) prevedeno kao αυτά, με τόση φρόνηση ο Ερμής μιλώντας, του μηνούσε, κι όμως τον νου του Αιγίσθου δεν κατόρθωσε ν'αλλάξει (Hermes mu je, govoreći ovo s tolikom mudrošću, poručio, i ipak nije uspio promijeniti Egistov naum)
- u 43. stihu - νῦν δ' ἄθροα πάντ' ἀπέτισεν (a sada je za sve zajedno platio) prevedeno kao και τώρα, ακέραιο και μεμιάς τ' ἄνομο κρίμα του ξεπλήρωσε (i sada je, potpuno i sve zajedno, platio za svoj nezakonit zločin)
- u 48. stihu - u originalu Atena kaže da joj se srce cijepa (δαίεται ἦτορ) , a u prijevodu da joj srce gori (φλέγεται η καρδιά μου)
- u 60. stihu - u originalu Atena kaže Zeusu „a tebi se drago srce uopće ne brine“ (οὐδέ νυ σοί περ ἐντρέπεται φίλον ἦτορ) , a u prijevodu „dokad će tvoja volja ostati nepokolebljiva“ (ως τότε ἀλύγιστη θα παραμένει η βουλή σου)
- u 64. stihu - u originalu Zeus pita Atenu kakav joj je govor pobjegao iz „zubne ograde“ (ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων) , a u prijevodu kakav joj je govor nesputan izašao iz usta (τι λόγος βγήκε από το στόμα σου ανεμπόδιστος), što nije izmjena u značenju, ali formulaični homerski izraz zamijenjen je svakodnevnim jezikom
- u 72. stihu - u originalu je Forkej ¹³nazvan μέδων (vladar), a u prijevodu δαίμονας (niže božanstvo)
- u 73. stihu - pridjev γλαφυρός (šupalj) zamijenjen pridjevom θολωτός (kupolast)

¹³Morski bog, zaštitnik i otac morskih čudovišta, sin Geje, božice zemlje, i Ponta, boga morskih dubina (Vojtech Zamarovský, Junaci antičkih mitova, str. 109, natuknica Forkije)

- u 84. stihu - διάκτορος (glasnik) prevedeno kao ψυχοπομπός (psihopomp, vodič dušâ u podzemni svijet)
- u 93. stihu - u originalu Atena kaže da će poslati Telemaha „u pješčani Pil“ (ἐς Πύλον ἡμαθόεντα) , a u prijevodu „na velike pješčane plaže Pila“ (στις μεγάλες αμμουδιές της Πύλου)
- u 101. stihu - u originalu je Atena nazvana ὀβριμοπάτρη (kći moćnog oca) , dakle tradicionalnim epitetom, a u prijevodu η κόρη του πανίσχιρου Διός (kći svemoćnog Zeusa) , dakle opisno, iako osnovni smisao nije promijenjen
- u 102. stihu - glagol αἴσσω (poletjeti, skočiti, sunuti, vinuti se, brzo se micati) preveden je glagolom ακροπατώ (hodati na vrhovima prstiju)
- u 113. stihu - Telemahov pridjevnik θεοειδής (sličan bogovima) preveden je izrazom σαν θεός ωραίος (lijep kao bog)
- u 114. stihu - u originalu piše da je Telemah sjedio među proscima „snužden u dragom srcu“ (φίλον τετιημένος ἦτορ) , a u prijevodu da je sjedio među proscima, „a ipak je njegov um, ogorčen, putovao“ (κι όμως ταξίδευε ο νους του πικραμένος)
- u 115. stihu - izraz ἐνὶ φρεσίν (u duši) preveden je izrazom με τα μάτια της ψυχῆς (očima duše)
- u 118. stihu - izraz τὰ φρονέων (misleći o tome) preveden je kao το ὄραμα αυτό ανέβαινε στο νου του (taj mu je prizor iskrasnio pred očima)
- u 155. stihu - u originalu piše ἦ τοι ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν ἀείδειν (ipak je svirač lire ročeo lijepo pjevati) , a u prijevodu ἐκρούσε ωστόσο τις χορδές, ψάχνοντας τον σκοπό για ωραίο τραγούδι (ipak je udario u žice, tražeći melodiju za lijepu pjesmu)
- u 158. stihu - u originalu Telemah kaže Ateni da će se naljutiti na njega „ako joj nešto kaže“ (ὅττι κεν εἴπω), au prijevodu da će se naljutiti na njega ako joj kaže „svoju голу misao“ (αν γυμνή τη σκέψη μου σου πω)
- u 162. stihu - glagol κείω (leći) zamijenjen glagolom αφήνω (ostaviti)
- u 163. stihu - u originalu piše εἰ κεινόν γ' Ἰθάκηνδε ἰδοίαιτο νοστήσαντα (kad bi ga vidjeli da se vratio na Itaku) , a u prijevodu αν όμως στην Ἰθάκη γύριζε εκείνος, αν μπρος στα μάτια τους τον ἐβλεπαν (kad bi se, pak, on vratio na Itaku, kad bi ga vidjeli pred svojim očima)
- u 169. stihu - u originalu Telemah kaže: „ali hajde mi ovo reci, i istinito mi ispričaj“ (ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἶπε καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον) , a u prijevodu „ti mi, pak, jasno i glasno odgovori na ono što ću te pitati“ (ὄμως εσύ ἀποκρίσου σ' ο, τι σε ρωτήσω, καθαρά και ξάστερα)
- u 174. stihu - u originalu Telemah kaže καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὄφρ' ἐν εἰδῶ (i ovo mi istinito kaži, da dobro znam) , a u prijevodu ἀπάντησε όμως και σ'αυτό το ερώτημα, δίχως περιστροφές παρακαλώ (ali odgovori i na ovo pitanje, bez izvrtanja, molim)
- u 175. stihu - u originalu Telemah pita Atenu ἤ ἐ νέον μεθέπεις (posjećuješ li tek sad) , a u prijevodu θέλω να μάθω αν έρχεσαι πρώτη φορά στα μέρη μας (želim znati dolaziš li tek sad u naše krajeve)

- u 176. i 177. stihu - u originalu Telemah kaže: „jer su mnogi drugi junaci dolazili u našu kuću“ (ἐπεὶ πολλοὶ ἴσαν ἀνέρες ἡμέτερον δῶ ἄλλοι) , a u prijevodu: „jer je i mnogim drugima naša kuća pružila dobrodošlicu“ (γιατί κι ἄλλους πολλούς αὐτό το σπίτι καλωσόρισε)
- u 179. stihu - u originalu Atena kaže τοιγὰρ ἐγὼ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω (onda ću ti ja to posve točno reći) , a u prijevodu πρόθυμα κι ακριβῶς, ὅσα ζητᾶς να μάθεις, θα σου πω (rado i točno ću ti reći ono što hoćeš saznati)
- u 180. i 181. stihu - u originalu Atena kaže: Μέντης Ἀγχιάλιο δαΐφρονος εὐχομαι εἶναι υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω („ponosim se da sam Ment, sin ratobornog Anhiala, i vladam Tafljanima koji vole vesla“) , a u prijevodu Μέντης το ὄνομά μου, γιος του εμπειροπόλεμου Αγγιάλου, ο ἴδιος τους θαλασσινοὺς Ταφίους κυβερνῶ („ime mi je Ment, sin sam Anhiala vičnog ratu, a sam vladam mornarskim Tafljanima“)
- u 189, 190. i 191. stihu - u originalu Atena kaže da za Laerta kažu da više ne dolazi u grad, nego daleko u polju trpi muke sa starom sluškinjom“ (τὸν οὐκέτι φασὶ πόλινδε ἔρχεσθ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐπ' ἀγροῦ πῆματα πάσχειν γρηὶ σὺν ἀμφιπόλῳ), a u prijevodu da čuje da sad više ne kruži gradom kao nekad, da se ponukao na polja, oslabio od muka i sam, sa staricom koja ga poslužuje (που τώρα ακούω δεν κυκλοφορεῖ σαν ἄλλοτε στην πόλη, αποτραβήχτηκε στα κτήματα, βαρὺς ἀπὸ τα βάσανα και μόνος, με μια γερόντισσα που τον υπηρετεῖ)
- u 191. stihu - imenica πόσις (piće) zamijenjena je konkretnijom imenicom κρασί (vino)
- u 196. stihu - u originalu Atena kaže οὐ γάρ πω τέθνηκεν ἐπὶ χθονὶ δῖος Ὀδυσσεύς (nije, naime, još umro na zemlji božanski Odisej) , a u prijevodu ωστόσο ασφαλῶς δεν πέθανε ο θεῖος Οδυσσεύς, και δεν τον σκέπασε της γης το χῶμα (ipak sigurno božanski Odisej još nije umro, i nije ga pokrilo zemaljsko tlo)
- u 197. stihu - u originalu piše ἀλλ' ἔτι που ζῶδς κατερύκεται εὐρέι πόντῳ (nego je još živ negdje, zadržavan na širokom moru) , a u prijevodu εἶναι, πιστεύω, ζωντανός, αν κι εμποδίζεται στη μέση του ανοιχτοῦ πελάγου (živ je, vjerujem, iako je zadržavan na otvorenom moru)

4 OSOBNA IMENA - IZOSTAVLJANJE

a) Kakridis i Kazantzakis

Primjeri:

- u 62. stihu - izostavljen je vokativ Ζεῦ iz rečenice τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαο, Ζεῦ (zašto se toliko ljutiš na njega, Zeuse)
- u 265. stihu - izostavljena vlastita imenica Ὀδυσσεύς (Odisej)
- u 420. stihu - izostavljena osobna imenica Τηλέμαχος (Telemah)

b) Mauropoulos

Primjeri:

- u 38. stihu - izostavljen Hermesov pridjevak Ἀργειφόντης (sjajan ili Argov ubojica)
- u 125. stihu - Παλλὰς Ἀθήνη (Palada Atena) prevedeno samo kao Παλλάδα¹⁴
- u 212. stihu - izostavljena osobna imenica Ὀδυσσεύς u prijevodu
- u 382. stihu - izostavljeno ime Τηλέμαχος (Telemah)
- u 401. stihu - izostavljen etnonim Ἀχαιοί (Ahejci)
- u 418. stihu - izostavljeno osobno ime Μέντης (Ment)
- u 420. stihu - izostavljeno ime Τηλέμαχος (Telemah)

¹⁴ Pridjevak božice Atene, čije porijeklo nije do kraja razjašnjeno. Postoji verzija prema kojoj ga je Atena primila u čast drugarice iz dječjih igara, ili svećenice, koju je nehotice ubila, kao i verzija da ga je preuzela od Giganta Palanta, kojeg je ubila (Vojtech Zamarovský, Junaci antičkih mitova, 1985, str. 252, natuknica Palada)

5 OSOBNA IMENA - DODAVANJE

c) Maronitis

Primjeri:

- u 60. stihu - dodan vokativ Δία (Zeuse) ispred vokativa Ολύμπιε (Olimpljanine), kojeg nije bilo u originalu

6 OSOBNA IMENA - IZMJENE

a) Kakridis i Kazantzakis

Primjeri:

- u 8. stihu - naziv Ὑπερίων (Hiperion) - ime Titana koji je u mitologiji otac boga Sunca Helija, božice Mjeseca Selene i božice zore Eos, u ovom slučaju pridjevnik Helija¹⁵ zamijenjen epitetom οὐρανόδρομος (koji trči nebom), koji na prvi pogled podsjeća na homerske epitete, ali, iako potječe iz antike, nije homerski, nego se javlja jedino na tablici proklinjanja iz Megare, 1./2. st. n.e.¹⁶
- u 24. stihu - Ἥλιος umjesto Ὑπερίωνος (v. šesnaestu bilješku)
- u 90. stihu - Ἀργίτες (Argejci) umjesto Ἀχαιοί (Ahejci)¹⁷
- u 239. stihu - Παναχαιοί (svi Ahejci) prevedeno kao Ἀργίτες (Argejci)
- u 241. stihu - Ἄρπυιαι (Harpije, smrdljive žene s ptičjim tijelom, kćeri boga čudesnih pojava na moru Taumanta i Okeanide Elektre, prvobitno božice oštrog vjetra koje odnose duše u podzemni svijet, sestre božice duge Iride)¹⁸ prevedeno kao Ἀνεμικές (od ἄνεμος - vjetar, ponegdje u Grčkoj i danas demone vjetra nazivaju tim imenom, na primjer, u Makedoniji tako zovu zle demone koji uglavnom dolaze u prvih deset dana ožujka)¹⁹
- u 272. stihu - opet Ἀργίτες (Argejci) umjesto Ἀχαιοί (Ahejci)

b) Mauropoulos

Primjeri:

- u 8. stihu - osobna imenica Ὑπερίωνος zamijenjena je epitetom οὐρανόδρομος (koji trči nebom), kao i od Kakridisa i Kazantzakisa
- u 118. stihu - osobna imenica Ἀθήνη (Atena) zamijenjena je općom imenicom θεά (božica)

¹⁵ Vojtech Zamarovský, Junaci antičkih mitova, 1985, str. 148, natuknica Hiperion

¹⁶ <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=ouranodromos&la=greek#lexicon>

¹⁷ I jedno i drugo su homerski nazivi za Grke (Izvor: Grčko-hrvatski rječnik, 6. izdanje (priredio Milivoj Sironić), 2003, str. 71, natuknica Ἀχαιός i str. 57, natuknica Ἀργεῖος

¹⁸ Vojtech Zamarovský, Junaci antičkih mitova, 1985, str. 123, natuknica Harpije

¹⁹ http://www.pronews.gr/istoria/239860_oi-arpies

- u 386. stihu - Zeusov patronimik Κρονίων (Kronov sin) zamijenjen njegovim imenom Δίας (Zeus)
- u 444. stihu - osobna imenica Ἀθήνη (Atena) zamijenjena je općom imenicom θεά (božica)

c) Maronitis

Primjeri:

- u 8.stihu - osobna imenica Ὑπερίονος zamijenjena je epitetom υπέρλαμπρος (presvijetli)

ZAKLJUČCI

1. Kakridis i Kazantzakis

Ovaj je prijevod pisan u jampskom sedamnaestercu, posljedica čega je da je broj slogova u stihu ograničen, a time i u cijelom djelu, s obzirom na to da je originalni broj stihova zadržan (u prvom pjevanju, na primjer, 444).

Jezik je izrazito nestandardan, uz puno stilski obilježenih, arhaičnih, dijalektalnih ili idiolektalnih izraza.

Na primjer, u prijevodu se javlja pridjev πανέμοστος (prekrasan), arhaizam nastao u srednjem vijeku koji se danas rijetko navodi u rječnicima, iako ga suvremeni pjesnici ponekad koriste. U tom je pridjevu vidljiv tipični srednjovjekovni razvoj glasovnih skupina u kojima je prvi član ε ili α, drugi υ, a treći ν (pri čemu υ prelazi u μ), s obzirom na to da je nastao od starogrčkoga εὔμοστος. Također, korištenje glagola πατώ u značenju „osvojiti“ pučko je obilježje (inače znači „koračati, gaziti“). Tu je i turcizam λεγένι (posuda) umjesto grčke riječi λεκάνη, imenica ρήγας (kralj, od latinskoga rex, regis, m.), od koje izvodi i glagol ρηγεύω. Od drugih nestandardnih riječi, tu je μάνητα (velik bijes), prilog πριχού (prije), τυράννια (muke, standardno je τυραννία), αρνήστηκε umjesto αρνήθηκε. Također, stvara vlastite složene epitete, na primjer: νεφελοστοιβάχτης (u originalu νεφεληγερέτα, u hrvatskom prijevodu „oblačitelj“, Zeusov pridjev), γλαυκόματη (u originalu γλαυκῶπις, sjajnooka, Atenin pridjev), κακόγνωμος (u originalu ολοόφρων, „onaj koji snuje propast“, u hrvatskom prijevodu „ljut“), πολύδεντρο νησί (u originalu δενδρήεσσα νῆσος, „šumovit otok“), ομορφομαλλούσα (u originalu εὐπλόκαμος, u hrvatskom prijevodu „ljepokosa“) itd.

2. Mauropoulos

Ovaj je prijevod pisan u jampskom petnaestercu, zbog čega je još ograničeniji prostorom nego prethodni, i zbog toga ima najviše izostavljanja od svih ovdje obrađenih prijevoda. Naglašen je svaki predzadnji slog. Puno je preuzeto od Kakridisa i Kazantzakisa (samo neki od primjera: oba prijevoda koriste epitet ουρανόδρομος (onaj koji trči nebom) umjesto vlastite imenice Ὑπερίων, oba u 386. stihu koriste moderni oblik Zeusova imena Δίας umjesto patronimia Κρονίων. Jezik je, međutim, puno jednostavniji, uz poneku iznimku radi metra (na primjer, Kakridis i Kazantzakis dodaju u 88. stihu uobičajen prilog γρήγορα, a Mauropoulos neobičniji prilog γοργά jer je kraći).

3. Maronitis

Ovaj je prijevod pisan u prozi, ritmiziranoj tako da podsjeća na slobodni stih. Za razliku od prethodna dva prijevoda, nije ograničen metrom ni originalnim brojem stihova, i zbog toga ima najviše dodavanja, na primjer, često dodaje riječi koje se u originalu podrazumijevaju ili sažete oblike prevodi opisno. Zadržava neke arhaične oblike koji se više ne koriste ili koji su promijenili značenje, pa mogu izazvati zbunjenost kod današnjeg čitatelja bez klasičnog obrazovanja, na primjer: pridjev νήπιος (budalast, onaj koji ima pamet kao dijete), koji se danas više ne koristi, već se koristi samo imenica νήπιο za dijete od dvije do pet godina, zbog čega Maronitis dodaje pridjev μωρός (nerazuman, budalast) radi pojašnjenja, πάθη u značenju „muke“ (danas πάθος znači strast, osim u izrazu πάθη του Χριστού - Kristove muke), εκατόμβη (žrtva od sto goveda, danas se taj izraz koristi za tragediju ili

masakr s velikim brojem žrtava), κρατήρας u značenju „pehar“ (danas se ta riječ prije svega upotrebljava za krater vulkana) itd. Također, često se služi izrazima (idiomima) poput θα πέσει στο κεφάλι του η εκδίκηση (past će osveta na njegovu glavu) ili dopunjuje apstraktan opis živom slikom (na primjer, u 155. stihu gdje u originalu samo piše da je Femije počeo lijepo pjevati, a u prijevodu da je udario u žice, tražeći melodiju za lijepu pjesmu). Maronitis također sam slaže složene epitete, poput καλλιπλόκαμη umjesto εὐπλόκαμος ili κοσμοσείστης umjesto ἐνοσίχθων (zemljotresac, Posejdonov pridjevak).

4. Općenito

Neka su obilježja zajednička svima trima prijevodima. Na primjer, svi zadržavaju Odisejev pridjevak πολύτροπος (okretan) iz prvog stiha originala, nijedan ne zadržava ime Hiperion kao dopunu imenu Helije, već prevode epitetom (Kakridis i Kazantzakis koriste δ'ῥηαίοδρομος, što preuzima i Mauropoulos, a Maronitis υπέρλαμπρος - onaj koji sja u visini), svi prevode pridjev γλαφυρός (šupalj) kao θολωτός (kupolast) itd. Prevoditelji su u nekim slučajevima morali zamijeniti riječ koja još postoji u novogrčkom, ali više nema isto značenje (na primjer, imenica θυμός, koja je u starogrčkom značila središte emocija, a u novogrčkom znači bijes, srdžbu - Kakridis i Kazantzakis prevode tu riječ riječju καρδιά (srce), Mauropoulos riječju ψυχή (duša), a Maronitis je potpuno izostavlja).

HOMER U NASTAVI

Budući da su Homerovi epovi najstarija sačuvana književna djela europske književnosti, dio su nastave u mnogim zemljama. U ovom ću se poglavlju osvrnuti na Grčku i na Hrvatsku.

U Grčkoj se „Odiseja“ uči iz posebnog udžbenika s proznim, Maronitisovim prijevodom. Udžbenik je pun slika vezanih uz tekst, kako onih koje prikazuju antička umjetnička djela, tako i onih koje prikazuju djela suvremenih grčkih i ponekih stranih umjetnika. Na početku udžbenika prikazan je početak na izvornom, starogrčkom, jeziku, ali tekst je isključivo na novogrčkom. Arhaične su riječi objašnjene za učenike, a na kraju pojedinih pjevanja nalaze se pitanja za učenike. „Ilijada“ se čita u prijevodu Kakridisa i Kazantzakisa.

U Hrvatskoj postoji samo jedan prijevod Homerovih epova, onaj Tome Maretića i Stjepana Ivšića iz 1961. godine. Taj je prijevod dosta težak za učenike, pisan u pseudoheksametru (stih koji oponaša heksametar, ali umjesto izmjene dugih i kratkih slogova, što ne bi bilo izvedivo u hrvatskom, stavlja naglaske na mjesto gdje bi u pravom heksametru bili iktusi). Ima puno zastarjelih riječi i novotvorenica, osobito na mjestu epiteta (na primjer, sjajnošljemac, ružoprsta itd.). Učenici se često žale na potpunu nerazumljivost tog prijevoda, iako im sadržaj može zvučati zanimljivo kad im tko prepriča što se u pjevanju događa. Uzrok je toga, možda, u srodnosti s danas popularnim fantasy žanrom. To dovodi do zaključka da nije problem u djelu, nego u hrvatskom prijevodu, koji bi možda trebalo osuvremeniti.

Zanimljiv je primjer prijevoda antičkog djela na suvremeni hrvatski jezik Euripidova „Antigona“, koju je preveo profesor Neven Jovanović. U tom se djelu koriste potpuno suvremeni izrazi, neuobičajeni u dosadašnjim prijevodima antičkih klasika, pa i anglizmi poput „smajl“ i kolokvijalizmi poput „faca“.

Možda bi razumljiviji i suvremeniji jezik učenicima približio Homera i zainteresirao ih za čitanje.

LITERATURA

G. M. Ignatiadis, L. Kakoulidis, Ap. Haralampidis - Ομηρικά έπη, 2005, Atena

Grčko-hrvatski rječnik, 6. izdanje (priredio Milivoj Sironić), 2003, Zagreb, Školska knjiga

Ioannis Kakridis i Nikos Kazantzakis, Ομήρου Οδύσσεια, 1965.

Theodoros Maurooulos, Ομήρου Οδύσσεια, 2010, Εκδόσεις ZHTPOΣ

Nasos Vagenas, Νεοελληνικά μετρικά, 2004, Heraklion, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης

Anna Vogiatzi, Ελληνο-σερβικό λεξικό, 1995, Solun

Vojtech Zamarovský, Junaci antičkih mitova, 1985, Zagreb, Školska knjiga

<http://www.biblionet.gr>

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/

<https://www.kazantzaki.gr>

<http://www.periergos.gr>

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=a%29truge%2Ftoio&la=greek&can=a%29truge%2Ftoi%20&prior=a%29toio&d=Perseus:text:1999.01.0135:book=1&i=1#lexicon>

<http://www.pronews.gr>

<http://www.topontiki.gr>